

## STRESZCZENIE ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

**Autor rozprawy:** mgr Magdalena Łągiewska

**Promotor rozprawy:** dr hab. Kamil Zeidler, prof. UG i promotor pomocniczy dr Tomasz Widlak

**Temat rozprawy doktorskiej:** Prawa podmiotowe w systemie prawnym Chińskiej Republiki Ludowej

Problematyka praw podmiotowych w systemie prawnym Chińskiej Republiki Ludowej (dalej ChRL) należy do ważnych zagadnień teorii i filozofii prawa. Temat ten jest istotny z kilku powodów. Po pierwsze, wskazuje, w jaki sposób w Chinach pojmuje się prawa podmiotowe przy uwzględnieniu wyznawanych tam wartości. System prawny ChRL różni się bowiem w znacznym stopniu od systemów państw europejskich, które są nam bliższe i lepiej znane. Po drugie, w ramach prowadzonych badań przedstawiono zarówno genezę, jak również proces ewolucji wybranych praw podmiotowych. W ten sposób możliwym stało się wskazanie problemów prawnych oraz mankamentów chińskiego ustawodawstwa.

Celem przygotowanej rozprawy doktorskiej było więc scharakteryzowanie koncepcji praw podmiotowych w Państwie Środka oraz wskazanie na wybranych przykładach zmian, które dokonały się pod tym względem. W ten sposób został uchwycony punkt przemian w tym kraju. Państwo Środka w czasach proklamowania ChRL, w epoce Mao, Denga i współcześnie to nie ten sam kraj. Przez ten pryzmat należy postrzegać rolę i funkcję prawa.

Zasadniczym celem pracy było wyjaśnienie podejścia reprezentowanego przez Chiny w odniesieniu do problematyki praw podmiotowych z uwzględnieniem kontekstu kulturowego tego państwa. Przeprowadzona analiza nie miała na celu usprawiedliwienia pewnych zachowań, lecz wyjaśnienia przyczyn przyjmowania takich, a nie innych rozwiązań. Biorąc powyższe pod uwagę, praca opiera się na przedstawieniu podnoszonych przez Chiny argumentów oraz odwołaniu się do wyznawanych w tym kraju wartości, co miało stanowić próbę przybliżenia jego odmienności.

Tezą niniejszej dysertacji doktorskiej było stwierdzenie, że uwarunkowania o charakterze kulturowym i filozoficznym, w szczególności konfucjanizm, miały charakter pierwotny względem czynników ustrojowych. W ten sposób wpłynęły one na postrzeganie problematyki praw podmiotowych we współczesnych Chinach. Przy czym w pracy zostało

przyjęte założenie zawężające, zgodnie z którym analizę ograniczono do podmiotowości prawnej osób fizycznych.

Niezbędne w celu analizy i zweryfikowania postawionej tezy oraz odpowiedzi na pytania badawcze było zastosowanie kilku metod badawczych. W szczególności posłużono się metodą formalno-dogmatyczną odwołując się zarówno do tekstu konstytucji ChRL, ustaw, jak również aktów prawa międzynarodowego. Zastosowano jednocześnie metodę historyczno-opisową dla przedstawienia procesu zmian oraz metodę funkcjonalną, dzięki której możliwym było pokazanie „prawa w działaniu”. Pomocniczo odwołano się także do metody porównawczej, przede wszystkim w kontekście oddziaływania konfucjanizmu na kultury prawne innych państw Azji Wschodniej.

W rozdziale pierwszym pt. „Koncepcje praw podmiotowych” zostały omówione aspekty teoretycznoprawne dotyczące koncepcji praw podmiotowych. Rozważania rozpoczęły się od scharakteryzowania samego pojęcia oraz wskazania najważniejszych teorii praw podmiotowych. Nauka prawa wykształciła trzy podstawowe teorie: woli, interesu oraz mieszaną. Oprócz zdefiniowania pojęcia praw podmiotowych zostały również wskazane ich rodzaje. Przyjęto w pracy podział na tzw. prawa podmiotowe publiczne i prywatne, bezwzględne i względne oraz majątkowe i niemajątkowe. Rozdział pierwszy został także wzbogacony o zagadnienia filozoficznoprawne ukazujące różne wizje praw podmiotowych. Szczególnej charakterystyce zostały poddane prawa podmiotowe w liberalnej filozofii prawa, a także komunitarystycznej i solidarystycznej wizji prawa. Rozdział kończy się rozważaniami na temat perspektywy azjatyckiej odnośnie do praw podmiotowych. Następnie przedmiotem dociekań były tzw. „wartości azjatyckie” oraz próba skonfrontowania ich z pojęciem demokracji zachodnio-liberalnej. Zależność pomiędzy nimi została scharakteryzowana na podstawie wybranego przykładu demokracji w stylu azjatyckim – Japonii. Zwrócono również uwagę na pojęcie praw podmiotowych (*quanli*) w Chinach. Rozważania te koncentrowały się na przedstawieniu genezy tego pojęcia w chińskim systemie prawnym, jego ewolucji oraz aspektów praktycznych jego użycia na przykładzie przepisów konstytucji Chińskiej Republiki Ludowej. W końcu zdefiniowano pojęcie podmiotu prawa w Chinach.

Rozdział drugi, pt. „Geneza i charakterystyka chińskiego systemu prawnego”, rozpoczyna się od części historycznej. W tym kontekście jako pierwsze zostały omówione zagadnienia związane z tradycyjnym prawem chińskim, w szczególności konfucjanizm oraz sposób postrzegania tam prawa i praw człowieka. Następnie zwrócono uwagę na przeciwstawny konfucjanizmowi nurt określany terminem legizm, czyli szkoła praw.

Uzupełnieniem prowadzonej analizy było odniesienie się do specyfiki pierwszych chińskich orzeczeń, tzw. *panwen* oraz wskazanie roli, jaką odgrywa konfucjanizm we współczesnych Chinach. W rozdziale tym zostały jednocześnie poruszone takie zagadnienia, jak uwarunkowania polityczne i system wartości. Jako pierwsza została przedstawiona Komunistyczna Partia Chin (dalej: KPCh), która nadal odgrywa istotną rolę wyznaczając kierunki rozwoju państwa. W dalszej części omówiono organy ustrojowe: chiński parlament (Ogólnochińskie Zgromadzenie Przedstawicieli Ludowych – dalej OZPL), jego Stały Komitet, funkcję i rolę przypisaną Przewodniczącemu ChRL, Radę Państwową, system regionalnych autonomii etnicznych oraz kwestię pluralizmu politycznego w Chinach. Oprócz wspomnianych aspektów, analizie został poddany ruch wokół tzw. Karty 08 oraz nastawienie społeczne względem zmian ustrojowych. Mówiąc o chińskim systemie prawnym, niezbędnym jest również odniesienie się do specyfiki pojęcia *rule of law* w Państwie Środka. Za podstawę rozważań posłużyła koncepcja *tongbian* odnosząca się do korelatywnego sposobu myślenia. Rozdział zawiera również charakterystykę współczesnego systemu prawnego Chińskiej Republiki Ludowej. W tym celu, podjęto próbę odpowiedzi na pytanie, do jakiego systemu prawnego należą Chiny. Czy wykazują cechy systemu prawa kontynentalnego czy *common law*? Wyjaśniono również, czy modelowe orzeczenia publikowane przez Najwyższy Sąd Ludowy pełnią funkcję precedensów. Istotnym elementem było też przedstawienie hierarchii źródeł prawa. Rozdział kończy się omówieniem struktury wymiaru sprawiedliwości ChRL. Oprócz charakterystyki sądów powszechnych, została wskazana rola i funkcja przypisana Najwyższemu Sądowi Ludowemu oraz sądom objazdowym. Omówiono również specyfikę sądów specjalnych. Wskazano jednocześnie metody implementacji traktatów międzynarodowych w prawie chińskim.

Rozdział trzeci, zatytułowany „Ewolucja wybranych praw podmiotowych”, stanowi próbę przedstawienia genezy przyjętych w Chinach rozwiązań oraz osadzenia ich w kontekście współczesnym. Wybór badanych praw podmiotowych był podyktowany czynnikiem o charakterze ewolucyjnym. Oprócz wskazanego aspektu, istotną rolę odniosły kwestie związane z powszechnością tych praw oraz odniesieniu ich do sytuacji prawnej zwykłych obywateli. W związku z powyższym, została przedstawiona charakterystyka pojęcia *hukou* oraz wskazano rodzaje obowiązków meldunkowych. W dalszej kolejności, przedmiotem rozważań była zależność pomiędzy obowiązkiem meldunkowym a prawem do edukacji, wolnością przemieszczania się i prawem do pracy. Wskazano również nowe rozwiązania w zakresie funkcjonowania całego systemu rejestracji mieszkańców oraz

perspektywy i kierunki zmian. Następnie poddano charakterystyce motywy wprowadzenia polityki jednego dziecka, czyli przyczyny ograniczenia praw podmiotowych obywateli w zakresie możliwości posiadania potomstwa (prawa reprodukcyjne). Ważnym elementem prowadzonej analizy było jednocześnie odniesienie się do wolności wyznania, czyli wskazanie sposobów postrzegania religijności wśród Chińczyków. Szczególną uwagę zwrócono na treść przepisów zawartych w konstytucji ChRL wskazując na problemy legislacyjne związane z ich redakcją. W kolejnym z podrozdziałów została omówiona specyfika funkcjonowania ośrodków reedukacji poprzez pracę. Wskazano różnice pomiędzy nimi oraz tzw. reformą poprzez pracę. Istotnym zagadnieniem było także odniesienie do przepisów chińskiego prawa karnego. Przedstawiono genezę wykonywania kary śmierci oraz aktualne stanowisko nie tylko władz, lecz również opinii publicznej.

W rozdziale czwartym, pt. „Ochrona praw podmiotowych w chińskim systemie prawnym”, przedstawiono w pierwszej kolejności katalog praw zawartych w chińskiej konstytucji, zaś w dalszej części omówiono orzeczenia. Wybór ten podyktowany był tym, że orzeczenia te zostały po raz pierwszy wydane przez sądy ludowe w Chinach. Precedensowy charakter dotyczył takich kwestii, jak dyskryminacja ze względu na *hukou*, płeć, a także sprawy związanej z prawem obywateli do środowiska naturalnego. W rozdziale tym została także poruszona problematyka odszkodowania za niesłuszne skazanie. Zwrócono jednocześnie uwagę na to, że w Chinach rozwinął się system świadczenia bezpłatnej pomocy prawnej. Co godne podkreślenia, swoim zasięgiem obejmuje on również obcokrajowców przebywających na terytorium ChRL.

Dysertacja obejmuje problematykę, która nie doczekała się dotychczas opracowania w polskiej literaturze przedmiotu. W związku z tym, opiera się w znacznym stopniu na źródłach chińsko- i anglojęzycznych. Praca ma charakter multidyscyplinarny, albowiem obejmuje rozważania nie tylko z teorii prawa, ale też dotyczy m.in. zagadnień o charakterze konstytucyjnym, administracyjno-prawnym (obowiązek rejestracji mieszkańców, funkcjonowanie ośrodków reedukacji poprzez pracę), karnym (stosowanie kary śmierci), jak również cywilnym (prawo własności w Chinach). Z uwagi na szeroki temat badawczy, a co za tym idzie mnogość źródeł dotyczących tej problematyki, posłużono się wybranymi publikacjami, zaś istotnym aspektem prowadzonych badań było odwołanie bezpośrednio do treści obowiązujących w Chinach aktów prawodawczych.

Praca przedstawia problematykę praw podmiotowych, a co za tym idzie odwołuje się do treści aktów prawnych obowiązujących na obszarze Chin kontynentalnych

(*Mainland China*). Pomija natomiast rozwiązania przyjęte w Specjalnych Regionach Administracyjnych – Hongkongu i Makau, a także w Republice Chińskiej (na Tajwanie).

W wyniku przeprowadzonych badań możliwe było zweryfikowanie postawionej tezy oraz sformułowanie wniosków, które stanowią jednocześnie odpowiedź na postawione pytania badawcze.

## **SUMMARY**

The notion of rights in the legal system of the People's Republic of China (PRC) belongs to the important issues of the theory and philosophy of law. The subject is significant because indicates how China understands the notion of rights by taking into considerations its values. The legal system of the PRC is different from the systems of European countries which are closer and better known for us. The origin and evolution of some rights were characterized as an effect of the conducted research. It was possible to indicate some legal problems and shortcomings of the Chinese legislation.

The aim of this dissertation was to characterize the concept of the rights in the Middle Kingdom and indicate some changes in these issues. The Middle Kingdom in the times of the proclamation of the PRC, the Mao, Deng Era and nowadays is not the same country. It is necessary to stress that we should perceive the role and function of the law by this factor.

The main aim of the dissertation was to explain the Chinese approach to the rights issues based on cultural context of this country. The conducted analysis did not have the aim to justify some behaviours, but to explain reasons why China adopts such solutions. By taking into considerations the above-mentioned factors, the dissertation presents Chinese arguments and its values.

The key point of this dissertation was to claim that the cultural and philosophical conditions, especially Confucianism, had the primordial character in comparison to the political factors. In such a way, they influenced the rights issues in contemporary China. Moreover, it was assumed that the analysis concerns the natural persons' subjectivity.

It was indispensable to apply a few research methods to analyse and verify the assumed thesis. The dogmatic method was applied by making some references to the Constitution of the PRC, laws and acts of the international law. The historical and descriptive methods were used to indicate the process of changes and the functional

method – to present the “law in action”. The comparative method was also applied to describe the influence of Confucianism on the legal cultures of the East Asian countries.

The first chapter, entitled “The concepts of rights”, presents some theoretical aspects – the definition and theories of rights. The legal science developed three basic theories (will, interest and mixed). Besides the definition, some kinds of rights were indicated (public and private, absolute and relative, property and non-property). The chapter comprises some philosophical issues indicating different perspectives of rights in liberalism, communitarism and theory of solidarity. Further, the analysis of the Asian values and the attempt to compare it with the liberal democracies was made. This relation was characterized by making some reference to the democracy in Asian style – Japan. The chapter seeks to provide the comprehensive definition of rights (*quanli*) in China. The considerations present the genesis of this notion in the Chinese legal system, its evolution and some practical aspects of its use on example of the PRC constitution. Finally, there is defined the notion of subject’s rights in China.

The second chapter, entitled “The genesis and characteristics of the Chinese legal system”, starts with the historical review. The issues related to the traditional Chinese law were presented in this context, especially such as Confucianism and legism. This chapter makes some references to the first Chinese judgments – *panwen* and indicates the role of Confucianism in contemporary China. Moreover, it touches upon some considerations about the political determinants and the system of values in the Middle Kingdom. Apart from these aspects, there were presented the movement of the Charter 08 and the social attitude towards some changes of the political system. It was also indispensable to make some references to the notion of the rule of law in the Middle Kingdom. The chapter describes as well the contemporary Chinese legal system. It consists of an attempt to answer if there is common law or civil law system in China. The author explained as well the role of the model judgments of the Supreme People’s Court and its function. Finally, the chapter presents the hierarchy of law sources, the structure of the Chinese judiciary and the methods of international treaties’ implementation to the Chinese law.

The subsequent, third chapter (“The evolution of some rights”) consists of an attempt to present the genesis of the applied solutions in China and makes some references to the contemporary context. This chapter seeks to provide the definition of *hukou* in China and indicates the relation between *hukou* and rights to education, freedom of movement and right to work. It provides as well some new solutions in functioning of this system and indicates the perspectives of changes. Further, this chapter deals with the “one-child policy”

by presenting reasons of its application. It was important as well to make some references to the freedom of religion in China and to indicate how Chinese perceive the notion of religiousness. Besides the above-mentioned rights, the analysis touches upon the difference between *laogai* and *laojiao* systems. Finally, the chapter comprises of some regulations on the death penalty in China and the public opinion stands on these issues.

The last, fourth chapter, entitled “The protection of rights in the Chinese legal system”, presents the rights expressed in the Chinese Constitution and some Chinese judgments which were made for the first time. They concerned the discrimination based on *hukou*, gender and the rights of citizens to the natural environment. This chapter touches upon the considerations about the compensation for wrongful convictions and the development of the free legal aid system. It is worth mentioning that the foreigners within the territory of the PRC may receive help from this program.

The dissertation comprises some reflections on the Chinese legal system which has not been already discussed in Polish literature. The presented considerations are based on the selected publications (legal sources) written in Chinese and English. It has a multidisciplinary character because it concerns the constitutional, administrative (the *hukou* registration system, the re-education through labour), criminal (the application of the death penalty sentence in China) and civil issues (the property rights).

This thesis presents the rights issues and makes some references to the binding legislative acts within the territory of the People’s Republic of China (Mainland China). It omits however the solutions applied in the Special Administrative Regions (Hong Kong and Makau) and in the Republic of China (Taiwan).

In conclusion, it was possible to verify the assumed thesis by conducting such research and present its results.